

Ks. Stanisław Olejnik. *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże. Zarys teologii moralnej*. Warszawa 1979 ss. 813. Akademia Teologii Katolickiej.

Autor *Zarysu teologii moralnej* znany jest nie tylko ze swych licznych publikacji w zakresie teologii moralnej, lecz także jako członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej (1969-1974), gdzie reprezentował polską myśl teologiczną.

W słowie „Od autora” czytamy, że ta podręcznikowa synteza teologii moralnej rodziła się w rezultacie prowadzonych zajęć dydaktycznych w ATK w Warszawie i WSD we Włocławku.

Jakkolwiek omawiany podręcznik jest dziełem jednego autora, to jednak trzeba go widzieć w kontekście innych prac nad teologią moralną w Polsce, czego szczególnym wyrazem są publikacje studiów Ks. Stanisława Witka — profesora KUL i studia Sekcji Polskich Teologów Moralistów. Wskazuje zresztą na to także *Słowo wstępne* do podręcznika napisane przez kard. Karola Wojtyłę — obecnego papieża Jana Pawła II. Również sam autor świadom jest tego krajowego i zagranicznego kontekstu swego dzieła.

Merytoryczną zawartość podręcznika zawarł autor we Wprowadzeniu, w części I zatytułowanej *Teologia moralna ogólna* i w części II noszącej nazwę *Teologii moralnej szczegółowej*. Całość uzupełniona jest jeszcze skorowidzem osobowym i rzeczowym.

We Wprowadzeniu zostało podjęte zagadnienie pojęcia teologii w ogóle i teologii moralnej w szczególności, problem naukowości i metody teologii moralnej.

Został też zaprezentowany zarys dziejów teologii moralnej, z uwzględnieniem dorobku polskiego, reformackiego i prawosławnego oraz współczesnych tendencji odnowy teologii moralnej.

Część I podzielił autor na pięć rozdziałów. Pierwszy z nich traktuje o powołaniu Bożym. Najpierw o biblijnej idei powołania, a następnie o Bożym darze umożliwiającym realizację powołania i wreszcie o sakramentalnym i escharystycznym charakterze tego powołania.

W rozdziale II zatytułowanym *Człowiek — adresat powołania Bożego* omawia zagadnienie osoby ludzkiej, społecznego wymiaru człowieka, jego wolności i odpowiedzialności oraz charakterystycznych rysów człowieka współczesnego.

W rozdziale III (*Normatywny wyraz powołania — prawo moralne*) omówiono objawione prawo Chrystusa, prawo moralne porządku stworzenia i moralny aspekt stanowionego prawa ludzkiego.

Tematykę rozdziału IV stanowi zagadnienie sumienia, które jest tu traktowane najpierw jako zjawisko z jego teologiczną interpretacją, a następnie jako norma moralna oświecana sama mądrością życiową.

Ostatni rozdział tej części podejmuje zagadnienie czynu ludzkiego, moralnej wartości działania ludzkiego i jego cnotliwości.

Część II (*Teologia moralna szczegółowa* s. 262-800) dzieli się na działy od

A do F, a te z kolei na rozdziały.

Dział A (*Życie z wiary w perspektywie eschatologicznej*) ma trzy rozdziały: pierwszy traktuje o chrzcie i wierze; drugi o bierzmowaniu jako sakramencie dojrzałości chrześcijańskiej, o cnocie nadziei, wielkoduszności i pokory, męstwa, wytrwałości i długomyślności; trzeci o chrześcijańskim zaangażowaniu w świecie, gdzie najpierw jest mowa o świecie jako darze Boga i zadaniach człowieka w nim, a następnie o pracy ludzkiej, życiu zawodowym i rozwoju gospodarczym.

Dział B (*Zło w życiu ludzkim i jego przewycięzanie*) zawiera również trzy rozdziały. Pierwszy traktuje o grzechu w ujęciu biblijnym, w refleksji teologicznej, a następnie o wyróżnianiu grzechów i źródłach grzechu. Drugi podejmuje temat pojednania w aspekcie Chrystusowego dzieła zbawczego, sakramentu pokuty i pokuty pozasakramentalnej. Wreszcie rozdział trzeci omawia zagadnienie choroby, cierpienia i śmierci w powiązaniu z sakramentem chorych i cnotą cierpliwości.

Dział C (*Życie chrześcijańskie jako realizacja miłości*) traktuje swą problematykę także w trzech rozdziałach. Pierwszy mówi o miłości w nawiązaniu do sakramentu Eucharystii, a następnie prezentuje wykład teologii miłości. Drugi podejmuje zagadnienie miłości siebie z wypunktowaniem afirmacji i obrony życia oraz zagadnienia przyjemności w życiu ludzkim. Rozdział trzeci zajmuje się zagadnieniem miłości bliźniego z podkreśleniem relacji między miłością i sprawiedliwością, z wyróżnieniem dóbr bliźniego (zbawienia, życia, zewnętrznych dóbr osobowych) oraz szacunku dla cudzej własności i pomocy materialnej.

Dział D (*Kapłaństwo i kult Boży*) dzieli się na dwa rozdziały: *Udział w kapłańskiej misji Chrystusa*, gdzie jest omówione kapłaństwo Chrystusa i apostołów, a następnie kapłaństwo posługiwania i kapłaństwo wspólne oraz *Chrześcijański kult religijny*, gdzie jest mowa o ofierze eucharystycznej jako central-

nym akcie kultu chrześcijańskiego, kulcie należnym Bogu, sacrum w religii chrześcijańskiej, modlitwie, niezwykłych czynnościach kultu religijnego i grzechach w zakresie czci należnej Bogu.

Dział E (*Miłość — małżeństwo — rodzina*) dzieli się też na dwa rozdziały: pierwszy poświęcony życiu małżeńskiemu i rodzinnemu, a drugi zagadnieniu płciowości, zadaniom moralnym w zakresie płciowości oraz grzechom i zбочeniom w dziedzinie płciowości.

Dział F (*Moralność chrześcijańska w relacji do wielkich społeczności ziemskich*) wyczerpuje się również w 2 rozdziałach. Pierwszy (*Chrześcijańskie zasady moralne w zakresie życia państwowego*) omawia pojęcie państwa, stosunek państwa do obywateli i obowiązki obywateli wobec państwa. Drugi (*Życie w ramach narodu i rodziny ludzkiej*) podejmuje natomiast problematykę związaną z ojczyzną i wspólnotą międzynarodową.

W myśl założeń samego autora (s. 73) omawiany podręcznik teologii moralnej odbiega od publikacji opracowywania syntezy teologii moralnej na zasadzie aretologicznej (trzy cnoty boskie i cztery kardynalne) i na zasadzie trzech kręgów odniesień (Boga, siebie i bliźnich). Prezentowany podręcznik wyraźnie chce być odpowiedzią na soborowe postulatory i dyrektywy odnowy w dziedzinie teologii moralnej. To właśnie w nawiązaniu do danych i postulatów II Soboru Watykańskiego autor utwierdził się w zasadach traktowania założeń teologii moralnej na bazie dialogu człowieka z Bogiem; dialogu, który u źródeł ma Boży dar — powołanie oczekujące na odpowiedź człowieka.

Autor zdaje sobie sprawę, że i to nowe ujmowanie teologii moralnej nie niesie gotowych rozwiązań na wszystkie rodzące się problemy moralne, ale jego wartością jest wskazanie na personalistyczny charakter życia moralnego, wyrażający się m.in. w przeżywaniu chrześcijańskiej wiary, nadziei i miłości oraz w sięganiu po sakrament św., jako źród-

ło mocy w realizowaniu wspomnianego powołania w Jezusie Chrystusie.

Ujmowanie teologii moralnej na bazie dialogu człowieka z Bogiem, w nawiązaniu do zbawczego planu Boga, niewątpliwie skierowuje tę teologię do Piłma św. jako swego podstawowego źródła, w czym autor słusznie też widzi tytuł do wartości swego podręcznika teologii moralnej (s. 74).

Ustosunkowując się bardzo ogólnie do prezentowanego podręcznika teologii moralnej trzeba szczerze gratulować autorowi osiągnięcia zamierzonych celów. Czym w dziedzinie teologii dogmatycznej jest posoborowe studium Ks. Wincentego Granata (*Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*), tym w dziedzinie teologii moralnej jest niewątpliwie omawiane dzieło ks. Olejnika. Podręcznik ten faktycznie w tytule, stawianiu zagadnień i w treści wyrasta nie z zasad filozofii religii czy nieokreślonej religijności, lecz z zasad rodzących się w rewelatywno-zbawczych ingerencjach Boga w historię ludzką, których literacki wyraz stanowi Pismo św. To właśnie ten fakt decyduje, że propozycja moralnego życia chrześcijańskiego ma ze swej istoty charakter odpowiedzi na powołanie i dar, że w wyniku tego ma ona też ze swej istoty charakter personalistyczny. Autor doskonale zarysowuje to już w pierwszym rozdziale, a następnie konsekwentnie i świadomie rozwija wszystkie zagadnienia zarówno teologii moralnej ogólnej, jak szczegółowej. Dzięki tym perspektywom autor mógł prezentować nawet prawo Chrystusa jako wyraz powołania i w jedności prawa porządku stworzenia i objawienia — zbawienia dostrzegać ten sam rys życia moralnego prowadzący się do odpowiedzi człowieka na Boże powołanie i dar (s. 142-177).

Innym doniosłym rysem prezentowanego podręcznika teologii moralnej jest równowaga, z jaką potrafił kreślić wymogi moralnego życia chrześcijańskiego w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Właśnie ten rys świadczy o

twórczym przerastaniu przez chrześcijańską teologię moralną zarówno skrajnych propozycji indywidualistycznych, jak kolektywistycznych.

Cennym rezultatem zachowania wspomnianej równowagi jest traktowanie takich zagadnień życia wspólnotowego, jak: chrześcijańskie zaangażowanie w świat, moralność chrześcijańska w relacji do wielkich społeczności ziemskich.

Na szczególne uznanie zasługuje też język podręcznika. Mimo podręcznikowego charakteru język omawianego dzieła jest literacko poprawny, jasny i komunikatywny. Autor wykazuje wielki talent prezentowania treści teologii moralnej w taki sposób, że czytelnik dzieła pozostaje niewątpliwie wciągnięty w prezentowaną problematykę.

Nie ulega wątpliwości, że tak wielkie dzieło, jakim jest omawiany zarys teologii moralnej, posiada też i swoje słabe strony.

Tytułem przykładu można do nich zaliczyć nie dość wyczerpujące i przekonujące uzasadnienie odrzucania przez teologię moralną sztucznego zapładniania czy pewne niekonsekwencje w prezentowaniu wymogów dotyczących przeszczepu serca (ss. 445, 545), ale rozmiary dzieła czynią te słabe strony zrozumiałe.

Dziwi też fakt pominięcia obowiązków moralnych względem Kościoła, gdy traktowane są takie obowiązki względem społeczności ziemskich, choć zagadnień tych dotknął autor w dziale A.

Również podział dzieła budzi pewne zastrzeżenia. Wydaje się, że bardziej logicznie byłoby w części szczegółowej omówienie chrześcijańskiego powołania do życia moralnego we wszystkich aspektach pozytywnych i dopiero wtedy stawianie zagadnienia zła w życiu ludzkim i jego przyczyn. Tymczasem autor właśnie to zagadnienie stawia przed powołaniem do miłości, kultu, zadań społecznych, a przecież nie można zrozumieć zła bez uwzględnienia powołania nie tylko do wiary i nadziei, lecz także miłości chrześcijańskiej.

Zasygnalizowane tu braki nie podwa-

zają jednak zasadniczej wartości pod-
ręcznika. Właśnie ta wartość rodzi za-
sadne uznanie dla autora za *opus mag-*
num jego życia i wdzięczność wszyst-
kich, którzy interesują się problematyką

moralną, a szczególnie tych, którzy z
obowiązku studiują ten dział teologii ka-
tolickiej.

Ks. Walerian Słomka